

VISSZAJELZÉS

Alekszandr Gelman drámája a Nemzeti Színházban

Megtévesztő, hamis jelentések küldözgetése a fellettes állami és pártzerveknek, formalizmus a tervteljesítés értékelésében, elvtelenség és önbiztosítás — ez lehet a következménye annak, ha a pártmunkában nem helyesen értékeljük az eseményeket, a munkaterveket, az embereket. Ilyen és ehhez hasonló következtetésekre jut Szakulin, a városi pártbizottság első titkára, amikor új munkaterületet átveszi és egy országos fontosságú kombinátipékező lelkismeretes közgazdászának figyelmeztetése alapján megtudja, hogy az az üzemi első termelőláncának határidő előtti átadása nem győzőlem, hanem sok milliós népgazdasági kárt okozó hiba.

Vajon hogyan kerülhetett az építkezés ilyen katasztrófális helyzetbe? — vajon jóvá lehet-e még tenni az elkövetett hibákat? — teszi fel magának a gyötört kérdéseket Alekszandr Gelman második drámájának, a *Visszajelzésnek* főszereplője, a pártfőiskoláról visszajövet új funkcióba került titkár, Szakulin. Az első kérdésére alapos oknyomozással és kíméletlen igazságkereséssel választ kap: a hiba úgy keletkezett, hogy a tényeket helyesen felismerő szakemberek, vezetőik jelzéseit, visszajelzéseit nem vették figyelembe és a mindenáron statisztikai eredményeket produkálni akaró, gyenge, olykor lelkiismeretlen közlésvetéseket belesodorták a felelősök vállalkozásába. A második kérdésre még lehangoltság a válasz: a hibát már nem lehet jóvátenni, fontosabb népgazdasági érdekek megkívánják az első termelőlánc határidő előtti átadását. A felsőbb szervek kénytelenek így dönteni. De a győzelmi ünneplés elmarad.

Mégsem lehangoló, legalábbis is összhatásban nem az, Gelman drámája. Nem lehangoló, mert az építkezés hibás munkaverseny-vállalásának oknyomozó feltárással bebizonyítja: a szocializmus építőiben hatalmas emberi tartalékok rejlnek. A természetben, a középükek és a felsőbb vezetésben a drámai események hatására számosan megértik, hogy amit a kapitalizmusban a konkurrenca kényszerít ki, azt a szocializmusban a körülmények, a lehetőségek és az emberek alapabb ismeretével, mérlegelésével kell elérni. És itt az emberen, az embereken van a hangsúly. A közösségekben gondolkozó embereken, akik visszautasítják a látszateredményeket, akik egyéni érdekeiket félretéve felhívják a figyelmet a hibákra, akik széles látókörrel nagy összefüggésekben gondolkodnak. Az ő jelzéseiket kell felfogni és akkor nem követünk el jóvátehetetlen hibákat.

Erről szól Gelman drámája. És arról, hogy a vezető munkáját nemcsak elért vagy el nem ért eredményeikkel kell mérni, hanem azzal is, hogy kikre támaszkodnak, kiknek a véleményét fogadják meg, mennyire tudják a társadalomban, a beosztottakban rejelő potenciális értékeket felismerni és elismerni. És arról is szól a *Visszajelzés*, hogy az igazságot meg kell hallani, meg kell hallgatni bármilyen kínos, kellemetlen is az; elutasítás, elködösztés előbb-utóbb katasztrófális következményekkel jár.

Közvetve és közvetlenül a mi számunkra is megszívlelendő tanulságokat hordoz ez a téma, jóllehet jellegzetesen a szovjet párt- és állami apparátus körülményei között játszódik a sokszereplős szindarab. Nemcsak azért, mert nálunk is vannak látszateredményeket hajszoló, a demokráciázt visszazsorzító, a lelkiismeretes beosztottakat félreállító, meghunyászkodó vezetők, hanem azért is, mert nekünk is meg kell teremtenünk sajátos körülményeinknek megfelelő jelző- és visszajelző rendszerünket, illetve lankadatlanul tökéletesítenünk kell azt.

Ehhez: közéleti, közösségi tudatunk, lelkiismeretünk ébresztéséhez hasznos segítséget ad, adhat Gelman drámája. Kár, hogy éppen azon a ponton mutatkoznak gyengeségei, ahol a legfontosabb küldetését teljesíthetné. Az ember, a jól vagy rosszul gondolkodó, cselekvő ember feloldalasan mutatkozik meg benne. Nemcsak az a baj, hogy sok, szinte követhetetlenül sok a szereplője (harmincegy!), hanem az is, hogy jóllehet a főfigurák jobbra egyénített típusok, jellemüket csak az adott ügy kapcsán ismerjük meg. Úgyiszlóvan nincs is magán-, családi életük (erre csak tétova célzások történnek), csak az állami és párthierarchiában mozognak, termelési, szervezési és közösségi kategóriákban gondolkodnak. Ennek a „jelzésrendszerek” a visszajelzését a nézőtér nem feltétlenül tudja megteremteni, nincs kiért igzumi, kinek szurkolni. Legfeljebb Szakulin mellé állhatunk — de ő is inkább csupán egy ügy, az igazság, a demokratikus közgondolkodás jelképe, megszálottja. Aki átélte az övéhez hasonló megpróbáltatásokat, bele tudja képzelni magát az ő keserves helyzetébe, de aki nem, annak mindaz, ami a színpadon történik, többnyire csak egy elvont képlet jelenetekbe foglalás. Azt a közvetítő láncot, amelyet Gelman az *Egy ülés jegyzőkönyvében* Potapov egyéni sorsa, merész föllépésének tétje és a közönség között kiépített, azt itt elmulasztotta megteremteni. Drámája így is értékes jelzés a mai szovjet színművészet közéleti problémáinak átvalakulásáról és felerősítéséről.

ad, adhat Gelman drámája. Kár, hogy éppen azon a ponton mutatkoznak gyengeségei, ahol a legfontosabb küldetését teljesíthetné. Az ember, a jól vagy rosszul gondolkodó, cselekvő ember feloldalasan mutatkozik meg benne. Nemcsak az a baj, hogy sok, szinte követhetetlenül sok a szereplője (harmincegy!), hanem az is, hogy jóllehet a főfigurák jobbra egyénített típusok, jellemüket csak az adott ügy kapcsán ismerjük meg. Úgyiszlóvan nincs is magán-, családi életük (erre csak tétova célzások történnek), csak az állami és párthierarchiában mozognak, termelési, szervezési és közösségi kategóriákban gondolkodnak. Ennek a „jelzésrendszerek” a visszajelzését a nézőtér nem feltétlenül tudja megteremteni, nincs kiért igzumi, kinek szurkolni. Legfeljebb Szakulin mellé állhatunk — de ő is inkább csupán egy ügy, az igazság, a demokratikus közgondolkodás jelképe, megszálottja. Aki átélte az övéhez hasonló megpróbáltatásokat, bele tudja képzelni magát az ő keserves helyzetébe, de aki nem, annak mindaz, ami a színpadon történik, többnyire csak egy elvont képlet jelenetekbe foglalás. Azt a közvetítő láncot, amelyet Gelman az *Egy ülés jegyzőkönyvében* Potapov egyéni sorsa, merész föllépésének tétje és a közönség között kiépített, azt itt elmulasztotta megteremteni. Drámája így is értékes jelzés a mai szovjet színművészet közéleti problémáinak átvalakulásáról és felerősítéséről.

A Nemzeti Színház előadása, *Marton* Endre rendezése a dráma legértékesebb vonulatait emelte ki. A látvány: *Varga* Mátyas elmevnyekből és író-, tárgyalásztalokból építkező hierarchiaja igen szuggesztív, a szinte állandóan szóló, lelkesítő kísérő zene és az események kontrasztja hatásos, hangulat-teremtő (zenei vezető: *Simon Zoltán*). *Vágo* Nelly ruhái egyszerűségükben pontosan utalnak a karakterekre, *Elbert* János fordítása jól hidalja át a szovjet és a magyar közélet nyelve, kategóriái és kifejezé-

sei közötti különbségeket. A rendezés legfőbb érdeme az előadás zaklatott, izgalmas és izgatott ritmusának megteremtése, az átvezető jelenetek látványos és szerves beépítése a drámába és főként az, hogy minden olyan ponton hangsúlyossá, gondolatébresztővé tudta felerősíteni az előadást, ahol az a megváltoztalándók megváltoztatásával hozzánk is szól. Kifogástalan a szervező munka is: nemcsak abban az értelemben, hogy a sokjelenetes színmű *gördülékenységét* megteremtette, hanem abban is, hogy a játékbeli utalások és visszautalások szinte észrevétlenül, ugyanakkor igen pontosan megteremtik az egyes szereplők és események közötti összefüggéseket.

A színház legjobb erőit vonta össze a szerepek kiosztásánál. *Avar* István Szakulinban azt a kulcsémbert, azt a pártfunkcionáriust mintázza meg, akinek lelkiismeretes, önfelelő közösségi tevékenységén emberek ezreinek, tízezreinek sorsa fordulhat meg. Az igazság felismeréséről az igazság kimondásán át a következetes kiállásig nehéz káviariát jár meg; a belőle áradó és benne sűrűsödő erőket egyszerű eszközökkel, kivételek elhíhetők képességgel fejezi ki. Ellentétárját, a megalkuvásával és elhallgatásával súlyos károkat okozó Okunovot *Kállai* Ferenc rezidenciájának finomságokkal, a sablonokat kerülve játssza. *Tyll* Attila erőteljes *Lonsakovja*, *Sinkó* László alkalmazkodó *Tymonyinja*, *Berek* Katalin belső erőit átfűtött közgazdásznoje, *Öze* Lajos megfélemlítettégekben félelmetes igazgatója, *Horváth* József becsületben megőszült népi ellenlőre és *Raksányi* Gellért szülőkörű üzemi párttitkára emelkedik meg ki az együttesből.

Az előadást azonban éppen az teszi figyelemreméltóvá, hogy még azok is, akik csak néhány mondatot vagy éppen séggel halvány szerephez jutottak, teljes akarással és odaadással vesznek részt a nemes ügy szolgálatában.

Barta András

Játszóterek, játszószerkek

Otthon a szabadban

Legszívesebben a vasúti sáncra jártunk játszani. Nem is sánc volt ez, csak ennek mondták; sáncárok inkább, hat-nyolc méter mélyen futottak a sínek, s már az is nagy élvezet volt, a füves dűne sövény-szegélyezte partjáról a vonatokat figyelni. Sétaut vezetett a sövény mentén, a sövényt itt-ott keskeny nyílások szakították meg, a sétaut másik oldalán meg bokrok, cserjék, fák. Ez a táj bármi lehetett: indián préri, a sövény nyílása benne a wigwam; török kori vár, a sövényen lőrés. Akárhányan játszottunk itt, mindig egyvel több voltunk: játszótársunk volt a képzelet.

Város szélén volt ez a vasúti sánc. Azóta a városok országsszerte messzebb nyújtóztak, a mai gyerekek legtöbbje városban lakik. Hazamegy az iskolából (ha kinéz a tantee-méből, mit lát?), hazá: a lakásba, leül tanulni, s ha közben-közben kinéz az ablakon, többnyire a szomszéd házra esik a tekintete. S ha nyújtóznia akar?

Játszóterek, játszószerkek címmel tartottak másfél napos eszmecsereket Szentendréen mindazok, akik valamiképpen szívükön viselik, hogy az ember otthon érezze magát az otthona környezetében, a szabadban is. Dr. *Möcsényi* Mihály professzor, a Kertészeti Egyetem tanára — az eszmecsere vezetője — minduntalan vissza-visszatér arra a rendezésre, amelyről épp a szentendrei tanácskozás idején jelent meg közlemény: a lakóterületen minden lakosra legalább öt négyzetméter játéktér, sportolásra, pihenésre alkalmas szabad teret kell teremteni. Alighanem világsszerte egyedülálló ez a szabályozás, értékét persze az adja majd, hogy betartják-e. S ha betartják is, voltaképp kevés ennyi szabad tér az ember otthonául. Azt mondja *Möcsényi* professzor: az ember testi-lelki egészségének alapvető feltétele, hogy környezete — biológiailag aktív — vagyis a csapadék közbenjöttével természetes energiaforgalomra képes — természeti környezet, mint az inaktív, akár termé-

szetes ez, akár épített, kő, téglá, beton. Ha szabad területeken csak annyi a vízforgalom, mint a városok legfőbbjében, kő- és betonrengetegében, sivatag keletkezik. A városban ez a sivatag az emberben jön létre.

Az ember elsivatagosodásának árnyára sok fény választ Szentendréen. Épülnek parkok, játszótérek, vannak eredmények, művészek formálnak szerető szenvedéllyel szabadterei játékokat, fából és kötélből például, mert ez is természetes anyag az inaktív betonnal szemben. Valóságos ötlebörze folyt Szentendréen, s nemcsak eszmecsere: neveket, címeket, telefonszámokat cserélték a résztvevők, társra találtak sokan, akik eddig egymástól elszigetelten próbálkoztak otthonossá tenni az otthonokat övező szabad teret. A tanácskozást az Építési Tudományos Egyesület városfejlesztési tagozatának táj- és kertépítési szakosztálya gondozta, s jócskán akadt védnöke. A vita során mecénás is jelentkezett: a Triál például megígérte, hogy játszótér-berendezéseket és balesetgátló talajburkoló anyagokat hoz be külföldről a tervezők segítségére.

Sok más hasonló mecénásra van még szükség, de legkivált az kellene, hogy mindenki belássa: a szabad tér otthonossá tétele érdekében hozott anyagi áldozatok megtérülnek. Hiszen nincs gazdaságosabb befektetés, mint ami az ember testi-lelki egészségét szolgálja. Ráfizetés tehát az építkezések olcsóbbá tétele céljából az új lakónegyedek helyén és környékén letarolni a természetet. A lakónegyed elkészültekor dűlt csata-teret hagyni hátra. Még hozzá azért is oktalanság, mert épp az első esztendőben a legtöbb az új negyedekben a gyerekek, a kis gyerekek. Ha fát ültetnek az új házak köré — ültetnek-e? — mire kibomlik a koronája, már nem mászik az ágára, hanem az árnyékában üldögél, aki a beköltözéskor izgó-mozgó gyerek volt még.

Másson hát kötéltre — mondják. Csak hogy ez nem is

olyan egyszerű. Ahol — jobbra kísérletezők, szinte osonva — fölépítenek ilyen játékokat, ugyan ki védi, ki gonddozza? Evente — évente? Idényenkint — kétszer kell cserélni, pontosabban: pótolni a kötél-játékokat. Másutt meg azért nem engedélyezik az ilyesmit, mert — veszélyes. Az óvatosság indokolt: akad bizony veszélyes játék is. De a szóhasználatra is ügyelni kell. A baleset olykor nem a játék okozza, hanem aki játszik vele. Aki visszaél vele. Nem a bátorság próbája, hanem a vakmerőség. Az egyik városban kikötötték: másfél méternél magasabb nem lehet a játékok. Aki ezt a tilalmat hozta, mászott-e fára gyerekkorában? Kőln játszótéreirol egy időben kiirtottak minden „veszélyes” játékot. Kisvártatva ugrásszerűen megnőtt az ügyetlenségből, batoratlanságból keletkező gyermekbalesetek száma.

A játékeszközök célja ugyanis az — annak kell lennie —, hogy az élet különféle feladatait gyermek-méreteken előállítva fölkészítsenek a helyállásra az élet különféle körülményekben. Rendszerint azok a gyerekek közlekednek biztonságosabban, akiket megfelelően hozzászoktattak a közlekedéshez. Csak hogy a meglevő játszótérek nagy része nemcsak sivár, nemcsak fantáziátlan, hanem egyoldalú is. Szabad mozgás? Kaland. Ez a kaland-központság, ez a kalandra-korlátoltság hovatovább az ifjúság kultúrájának kerékkötője. Nemcsak a szabadterei játékokon uralkodik el efféle szemlélet, irodalmi és művészeti érdeklődést is gúszba köt.

Fiatal pedagógus, *Ferenczy* Ágnes mondta a szentendrei vitában, hogy a faramászás nemcsak ügyesség, hanem *egyéniség* is segítette formálni az embert. A játéktér tehát ne korlátozza az egyéniséget, a képzeletet. Elégig uniformizált ügyis az élet, már a gyermek élete is. Valóban: játék közben is párba kell állni, ütemre lépni? „Hogyan lehetnének kreatívak a gyerekek, ha a mozgásukat és a gondolkodásukat is korlátozzák” — kérdezte.

A szerencse emlékműve

Abba a gyanúba keverem-e magam, hogy hiszek a tenyerjölésben, ha most első szavammal azt mondom, hogy az ember sorsa a tenyerébe van írva? Minden bizonnyal gyanússá válok. Mégis azt mondom, hogy az ember sorsa — jóserencsége, balszerencsége — a tenyerében van.

Utóbb majd megpróbálom tisztázni magam a babonáság vádjá alól, és igyekszem alibit igazolni. Előbb azonban szeretném szemügyre venni, hogyan is állunk azzal a bizonyos szerencsével, amelyet annyian várunk, s azzal a balszerencsével, amelytől annyira félünk?

Nem hiszem ugyanis, hogy ezek a fogalmak csakugyan léteznek. Csak elnevezésük van: jóssors, balszerencse, de a nevük mögött valami bizonytalan, elmosódó, ismeretlen, valami meghatározatlan és meghatározhatatlan lappang. Valami, ami alighanem leginkább a semmire hasonlít. Valami, ami nem működik, legalábbis nem úgy, ami működésnek mondható. Meggyőződésem — mert ezt tapasztalnom köröskörül a világban, ezt tapasztalom az életben, másokéban és a magaméban is — meggyőződésem, hogy szerencse-balszerencse-sors olyannyira tettenérhetetlen, mintha nem is volna, olyannyira, mint ami nincs is. Alig hiszem, hogy volna olyan pillanata az emberi életnek, amelyben bárki teljes bizonyossággal azt állíthatná magáról, hogy: most!... most!... most éppen szerencse ért. Isten lábát most fogtam meg! Még egy főnyeremény, még egy betetőzött eredmény, még egy teljesült kívánság, még egy boldog szerelem villám-ly pillanata sem ilyen.

Mint ahogy olyan pillanata sincs az életnek, amelyben világosan fölismerhető, hogy a sors éppen lesújtott. Voltaképp még egy katasztrófa sem ilyen. A szerencse fordulatai, a sors dolgai soha nem mutatkoznak be az embernek, a sors nem nevezik néven magukat, nem hagyják magukat leleplezni, Rajtakaphatatlank.

Úgy gondolom, hogy amit sorsnak nézünk s amit, jobb híján, szerencsének vagy balszerencsének nevezünk, az csak a következményeiből lenne pontosan és tévedhetetlenül fölismerhető. A következmények azonban csak nagysokára szoktak jelentkezni. Lassan járnak, lassan működnek, lassan állnak össze és lassan örülnek. Is-ten malmaj a következmények. Egy váratlanul öbe-pottyan, úgynevezett szerencsének lehetnek később szerencsétlen, féltelmes szerencsétlen következményei, katasztrófálisak akár. Bizonyára sokan láttunk már fenenagy jódolukban szer-tehulló, elmorzsolódó, elzülő családokat és bizonyára sokan ismerik az egykori számoszi hódító, Polykratész esetét a tengerbe vetett, majd az esti lakomán egy hal gyomrában mégis megtalálta, feltalálta gyűrűjével. E zsarnok esetét, aki végül semmitől sem rettegett jobban, mint a szerencsége bal-jós fenyegetéseitől. S bizonyára ismeretes fonák szerencsége a legendás Midász-nak, akinek minden arany-nyá vált a kezében, arany-nyá és ehettellenné-ihatat-lanná még a kenyere meg a vize is. És egy váratlanul lesújtó csapásnak — erre is akárki találhat példát, ha egy kicsit elgondolkodik —, egy sújtó pillanatnak is hányszor támadnak jó következményei, de hányszor!

Mondom, minden fordulat, minden esemény, akár szerencsének, akár szerencsétlennek nezzük a maga pillanatában, csak a következményeiben lenne fölismerhető. *Lenne!* Mondom még egyszer, hangsúlyos jövő időben, *lenne*, mert még így sem igazán fölismerhető. Mert ki tudja végignyomozni egy életút minden változását, nyomon követni minden kanyarulatát s ráismer-ni arra a pontra, arra a percre, ahol és amikor a föl-ívelés vagy a bukás elkezdődött? Kezdődni egy emberi sors változásai, jök és rosszak, a születéssel kezdődnek, és tartanak halálig. Még egy történelem hossza sem elég fölismerni és meg-ítelni, melyik az a történelmi nap, amelyen egy népet a balsorsa tépni kezd s melyik dátummal kezdődik a boldogulása.

Rajtakaphatatlan hát a forgandó s valójában nem is létező szerencse. Rajtakaphatatlan — és valahol mégis látható. Aki járt Weimarban, s járt ott Goethe nyári lakának csöndes kertjében, ahol most nyilván sárgán perregnek a nyírfalevelek, egy kavicsos út mentén láthatta. Emlékműve áll ott a szerencsének, furcsa kőszobra a jóssorsnak.

Egy gúla, és a gúla esúcsán egy rendületlen gömb: ez az emlékmű. Egy gúla és egy gömb, két össze nem illő idom, két merőben más-más alakú test csodálatos, megismételhetetlen, egyszeri egyensúlya. Ilyen a szerencse emlékműve. Csak egy könnyű érintés, csak egy sóhaj, csak egy megdöglő szellőcsöke a nyírfák közül, és az a gömb, az a csúcs, a gúla tühegyén oly rendíthetetlen egyensúlyban álló golyó, ez a kicsi glóbusz az ősi kert búcsúzkodó, kicsi kozmoszában, menthetlenül legurul

a gúla hegyéről. Goethe ebben a csodálatos egyensúlyban ismerte föl, érte tetten a szerencsét. Ezt a kényes viszonyt, ezt az esetleges és billenékenyt, ezt a véletlent: gúla és gömb különös viszonyát nevezte el szerencsének.

Csak aki közelebb lép ehhez az emlékműhöz, a szerencsének ehhez a kőszobrához, majd óvatossággal próbára teszi gúla és gömb véletlen és szerencsés, megismételhetetlen egyensúlyát, jön rá a szerencse titkára. Jön rá arra, hogy az a billetté kögörgögeteg, azt a glóbuszt rejtett vasrúd tartja belül szilárdan, tartja rendíthetetlenül és mozdulatlanul a kőgúla tühegyén. Emberi lelemény, emberi ötlet állította fel ilyen szilárdul bil-lenékenynek a szerencse emlékművét. Emberi kéz állította fel így.

És itt térek vissza az első szavakhoz, amikor azt mondtam, hogy az ember sorsa a tenyerébe van írva. Itt tisztázom magam a gyanú alól, hogy tenyerjölésben hiszek.

Abban hiszek szilárdul, hogy akár a tenyerére veszi az embert a szerencse, akár kihullatni készül a kezéből, sorsát az ember, igenis, a tenyerében tartja. A kezében tartja. A jellemébe, a leleményébe, a munkájába, az ismeretébe, a képzetébe és a gondolataiba, a szorgalmába és a cselekvéseibe, az elhatározásaiba haloványan, gúla és gömb különös viszonyának kényes egyensúlya szerint, személyiség és nagyvilág viszonyának kényes egyensúlyai szerint igenis bele vannak írva sorsának nehezen kibetűzhető jelei. Mint a tenyerébe írt, kusza ákombákomok.

A többi? Mindaz, ami nem követhető és ami fölismerhetetlen? A többi — nem tudom másként kifejezni — a többi: szerencse dolga.

Kreatív játékok kellene, és nem „szájbarágottak” — erről szól *Pirk* Ambrus is, a VÁTTI irányító tervezője. A kész játékok nem tanítják meg a gyereket az igazi játékra, a játék szeretetére és örömeire; nem tanítják meg az életre sem, csupán *időtöltésre* szoktatják. Ez pedig csakugyan az egyéniség fejlődését torzítja el és — mintegy melleleg — a művelődési igényeket is eltorzítja majd. Az a gyerek, aki kiskorában egyre csak csúszkál a csúszdán, butkál a betoncsöben (vagy autógumi-alagútban), felnőtt korában sem lesz hajlandó azon fáradozni, hogy — mondjuk — megértse egy verset, egy műalkotást, elgondolkozzék egy szobor láttán.

Ha szűk a játék tere, beszűkül az ember is. Az új lakónegyedekben rendszerint szűk a szabad tér. Szűk a tér méretétől függetlenül is, ha sivár, ha — például — arra kényszerül a gyerekek, hogy egy-két játékeszközre korlátozódják. Ha sork kell állnia a játékszerhez, akár a pingpongszálhoz, indulatokat ébreszt ez benne. Aki birtokba vette a játszószeret, hatalmasodó lesz, kiskirály, aki hiába vár rá, agresszív.

Szükséges műlhatatlanul, nagyon is szükséges, hogy okosan berendezett, otthonos, szabad terek övezzék otthonainkat, művészek ihlete teremtsen új és okos játékokat, de a szabad játék kulcskérdése mégiscsak az ember. Gyermek és felnőtt is: még a veszélyek leküzdésének is szabályoknál, sebesülést gátló jó anyagoknál fontosabb feltétele az erkölcsi-ség, az ember magatartása. A lakások környezetének kialakítását meg az építkezés előtt kell megkezdenni: a jövőendő építkezés helyén és környezetében a természet védelmével, ha kell, a természet gyarapításával. A játékszerkek közül pedig nem kellene kifejeiteni a gypet, a bokrokat, a fákat.

S a játszótársak közül sosem kirekeszteni az emberséget és a képzeletet.

Mátrai-Betegh Béla

Zay László